

חלון בית אבא \א. מירסקי

רקע

המשורר אהרון מירסקי נולד ב-1935 תרצ"ה, בנובגרוזק, לאביו הרב יהושע יצחק מירסקי. התחנך בישיבת מיר ובישיבת תורה ודעת. כתב ספרים רבים, כתבי עת ופרשנות וספרי שירה, חיבר פירושים על פיוטיו של ר' יוסי בן יוסי, ר' ישראל נג'ארה ומשוררים נוספים, כתיבתו המיוחדת מושפעת מן התנ"ך וממקורות הקודש, זכה לפרסים רבים והיה אחד מעמודי התווך של מחקר הספרות העברית. בשיריו על תקופת השואה בספרו "עלי שיח" הוא קינה את הרס העם היהודי, וביכה את אביו ואחותו שנספו במאורעות קשים אלו.

השיר חלון בית אבא, הוא שיר לירי המתאר את מאורעות השואה הנוראים דרך חלון. השיר מובע כמחזה בו התסריט מוקרן על זגוגית חלון אחת, התמונות מתחלפות והשחקנים מגלמים את תפקידם באפיונים המתאימים להם. הכותב אהרון מירסקי – הוא האני הדובר בשיר, הוא אחד מהשחקנים ודרך עיניו מועלית היצירה המופלאה.

מבנה – סטרקטורה

תשע מחרוזות מחרוזות בחרוז צמוד קבוע. 9-11 שורות לכל מחרוזת. רתמוס -כבד 6-8 מילים לשורה.

סגנון

מודרני, משובץ, ציורי וגבוה בשפה תנכית.

נקודת תצפית

המשורר שריד מתקופת השואה, מתאר התפוררות בית יהודי דרך כל אחד ואחת מיושביו.

הצעה ליחידת לימוד: סה"כ 2 שיעורים.

חלק א'

הצעת פתיחה

1. שיח פתוח לפני קריאת השיר

- מאורעות השואה
- חלון בית אבא, מה הקונוטציה של "חלון בית אבא" דרך אירועי השואה
- מדוע אבא?
- ניתן להיכנס לחוויה דרך סרטון קצר, לחן, או תמונות של בתי יהודים לפני השואה, במהלכה ולאחריה.

2. הצגת תמונות של שתי חלונות (בנספח להדפסה)

- דיון קצר בהשראת התמונות:
- מה השינוי שחל בבתי היהודים לפני השואה ובמהלכה?
 - לו היית עומדת ומביטה בחלון ביתך בתקופה זו, ליד איזה חלון היית בוחרת לעמוד? נסחי משפט קצר מה היית אומרת אז,,,



חלון בית אבא \ א. מירסקי

בבין השמשות, כאשר היום ער
ולא ער, עוד מעט והחלון יסגר
תקרב אחותי לחלון לשורר
וישבה על אדנו כישוב אל פסנתר
וגרוטת געגועים משירה תתפורר
ובלב אחותה כמהונות, תעורר,-
תבואנה יחדיו תקותן לזמר
לקרא לאשרן לכל חס ואחר
ולשורר על מזל כי יהל ויזקר
כל זמן חלוננו עוד לא יסגר.

לי היה החלון כשפופרת צופים
לצפות ברכיע עופות רוחפים,
לקשר חזוני בם בצחור הכנפים.
ולשלחו כאגרת לאשר הם עפים.
בחלון שם החלו שירי רועפים
מנגינות של ילדות נטפים, נטפים
שנמוגו מיני כרגעים היפים,
שירים של תקוה את לבי מקיפים
ועם כל חזיוני בחלון נשקפים.

חדל החלון להביא האורה
והביא תמורתה אפלה ומגרה
מרחוב של גוים וריחות בערה,
וסגר אז אבי חלוננו מפורא
וכרח חלומו כשמחה מצרה.
ואמי בתננה, מעיניה נגרה
דמעה, ואחות נאלמה משירה
ובליל פסח ישבו בשלוח שאפרה

בחלון בית אבי לי ישבתי בדד
וחלומות בו ראיתי כרואה על הבד
בזוגית החלון השתקף ורעד
מראה פני החדר ופני כל מחמד.
ואבי אז קים, וגיתו עוד עמד,
ואמי הומיה מלטפת ביד,
ומניקתני אהבה כחלב מין השד.
ושתי אחיות רנונן מכל-צד
הרעיפו בבית עלוס ולשד.

יום ליום השתקפו בחלון פני האב
אל הרחוב בו לראות את דרכו לחייו
כחובל המשקיף על הים ודכוי
עת נתלו לו תקוות על פני קצות עפעפיו
ברגעי הרהורים לחלון היה שב,
ותלה את עיניו לאלקים ושמי
וכף תמונתו חתומה בלבב:
כדיוקן בלזבז המזיו בזיו
שציר אלוקים ומחה בידי.

חלון בית אבי מדי יום היה ער
ליחול של אמי ששבבית הדהד
בזוגית החלון ובלבי הרועד,
שניחלה לאב כי ישוב למועד
מנתיבי סנה נשכם גוי מצודד,
לבה של אמי בדרכים מנדד,
ששוב באבי צעדו לסעד.
בחלון השתקף לכבה החרד
שאהב ופחד ונפשנו קרד.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית

על יד החלון שם ימצא ערמה
מכתות בית אבא ושברי כלי אבא,
ונפצי התקוות רחושות ברמה.
ברסיסי החלון המעדות השממה
נשקפים פרוגי חזוני שנדמה.
ושברי חלומי שנפשי שם רקמה
ומבקשים תקונום כבקש נשמה –
תקוניה, לגאל מקלפות של אנמה.
ואלוקי נקמה ואלוקי נחמה
יכונו השברים לתקוה השלמה
וירקם על גרמיה בשר וקרמה.

כל אחד פחדתו בלבה הסתירה -
אבני בחלון הם בשרו המארה.
ואם בית אבי עוד שרד על התל
כשרד בערוגה איזה צמח נבל
כדמות דוממה וכהה כמו צל
אדם שיעבר על ידו יסתכל
בחלון, כהסתכל לתוך בור האפל
יראה כביטנו יושב סמאל
הגוי שהרג ועתה מהתל,
ופניו של הבית כדמות פני תבל:
עמום ואמל, ושמום ואבל.

מקרא:

- גרמיה - עצמותיה
- רמה - תולעת
- עלוס - שעשוע
- לזבז - מסגרת
- גרוטה - חפץ ישן
- סמאל - שטן
- לשד - מתיקות
- אמל - אמלל, נבול

השיר ארוך, אך יש לקוראו ברצף ללא עצירות, לפניך אפשרויות לתרגילי קריאה וכתובה להפנמת התוכן ולהתחברות פנימית עימו.

- קריאת השיר "חלון בית אבא" ע"י המורה
- קריאה משנית – חלוקת תפקידים בתוך הכיתה, המשורר-אהרון, 2 אחיות יחד, אחות ראשונה בנפרד, אחות שניה בנפרד, אבא, אמא והגוי.
- תלמידה קריינית לאורך השיר וכל תפקיד משתלב בקשט שלו.
- קריאה דמומה- הדגשת (מירקור) מילים המביעות רגש. [אהבה, רננה, עילוס, תקוות, הרהורים, ייחול, לב נודד, חרדה, פחד, געגועים, מגור, אופל, מורא, תחנונים, דמעה, הסתרת הפחד, עגום, אמל, אבל, נפצי תקווה, שבירי חלום, נקמה, נחמה]

חלון בית אבא – תקציר והתייחסויות מיוחדות

בשירו חלון בית אבא, מתאר אהרון מירסקי מנקודת מבט אישית את האירועים, הוא עצמו האני הדובר, הוא המתבונן ב"סרט" טראגי העובר על בני משפחתו – והמסך הוא החלון.

מתרפק בגעגועים אל עבר מתוק, משפחתי, חם, משתמש בביטויים ציוריים, "הניקתני אהבה" עילוס ולשד", ביטויים של ביטחון- ואבי אז קים וביתו עוד עמד, כל אלו משמשים רקע המבליט את החושך, חוסר היציבות והקור הבאים לאחר מכן. בהמשך- השיר מקבל תבנית רב מימדית, אבא בדרכים אל הלא נודע, אמא מיחלת ודאוגה, שתי הבנות מתגעגעות ומקוות לשינוי, והמשורר נושא חזון, רוקם תקווה מתפלל שולח אגרות מנסה לעשות משהו לפעול למען השינוי. ואז מגיע החורבן- על גווניו העזים, ניפוץ, התקוות, חשיכה מוחלטת, אבל, מגרה, פחד מוות, ואבל, אבל כללי, נוראי.

המחרוזת האחרונה מגיעה בשלב מאוחר יותר, שלב ההתפכחות, בו אומדים את מימדי האסון, בו אוספים את השברים, בו יש אומץ לתבוע נקמה לבקש נחמה. השיר פותח באיירה אידילית ומסיים בתקווה ונחמה. התוך – הגלותי, הטראגי מצופה כולו מבית ומחוץ, בטוב בנחמה, זהו המוטו המתאר עולמו של היהודי- עולם שאיננו מאבד תקווה לעולם.

חלק ב'

חלוקת השיר על פי הכרונולגיה ההיסטורית

מחרוזת ראשונה – לפני השואה , פרנסה יציבה בית, פאר [פני כל מחמד] , משפחתיות, חום אהבה, שמחה נעורים .

מחרוזת שניה ושלישית – איתותים ראשונים, כיבוש, אפלויות, תעמולה נגד העם היהודי, הביטחון מתערער, החשש גובר, תלמידות מוכיחות זאת על פי כל אח מין הדמויות.

מחרוזת רביעית וחמישית – ליל בדולח, פרוץ המלחמה, טלאי צהוב, האיום מתקרב, מתמש, כל אחד מבני הבית בפחד ובסבל, תיאור האחיות, תיאור המשורר, ידיעה שהעתיד המבהיל קרוב מתמיד, הוכחות, וברח חלומי, אמא בוכה אבנים על החלון.

מחרוזת שישית – חורבן יהדות אירופה, רכבות מוות, תאי גאזים, הכחדה. מחרוזת שביעית - מפלת האויב, תקווה ונחמה.

החלון - הוא המוטיב המרכזי [לייט מוטיב] קונוטאציות של המוטיב: הצצה, נשימה, אור, בריחה, חדירה.

חלוקת הכיתה לשתיים, מה נראה בשיר מין החלון החוצה? ומה מין החלון פנימה?

מיצוליות מעניינת מין השיר

כל מחרוזת עם החרוז הקבוע, יוצרת מיצוליות מחרוזת שביעית למשל: הצליל, תל, אפל, סמאל המרמז על אבל. או מחרוזת אחרונה, מה? מביע פליאה תדהמה סימן שאלה כד כמה יכולים ללחו בנו?

פתיחת אשנבים

כאן התלמידות תיזרשנה להיכנס אל השיר דרך החלון ולאסוף מאפיינים מטאפורות: מניקתני אהבה, נתלו תקוות, גרוטת געגועים, פירורי חזון ועוד דימוי- כחלב מין השד, כשפופרת צופים ועוד ארמזים- שציר אלוקים ומחה בידיו- ה' נתן וה' לקח. רחושות ברימה בור אפל, סמאל, קבורה מלאך המוות. ועוד פסיחה – יסתכל\ בחלון מעיניה נגרה \ דמעה

חריזה – דוגמאות מכל מחרוזת
שיבוץ – "ורקם על גרמיה בשר וקורמה" – יחזקאל ל"ז
נרדפות\ סינונימים – "עגום ואמל ושמם ואבל".
לשון פיגורטיבית- ציורית – "ברסיסי החלון... נשקפים פרורי חזוני שנדמה"
לשון נופל על לשון – "המזיו בזיוו"
סמלים- ליזבז [מסגרת] צמח נבל, צל, ריחות בערה, ליל פסח.

שאלות לעיון ולביקורת

- א. צטטי מין השיר ביטויים המבטאים: נחרצות, אמונה, וודאות.
מנגד צטטי ביטויים המבטאים: חוסר ודאות, ספקות, תהיות.
כתבי מה תרומתם של המובאות אותן ציטטת לרעיון המרכזי של השיר:
"חלון בית אבא"
- ב. שירו המתורגם של מ. נברטיג: "יום נקם" מסיים במילים –
"יבוא עוד היום כן, אקו ואאמין
אשורנו, צועד הוא הלום,
וכמו יונת נוח יביא ניחומין,
בשורת עיתותי השלום."
ערכי השוואה, בין סיום השיר חלון בית אבא לסיום זה.
הדגישי ביטויים ציוריים המלווים כל אחד מהסיומים.
- ג. מה למדת על "מאפיני גיל" ותגובתם על מאורעות החיים על פי השיר חלון
בית אבא
- ד. מה היית מוסיפה על התיאורים בהן מתוארות אחיותיו של המשורר, תארי
דברייך בהרחבה והדגימי.
- ה. אחת הקריאות העולות מין השיר היא: "לא הצלחתם להרוג לי את האמונה"
חפשי שלושה מקומות בהם מבצבצת קריאה זו, צטטי והרחיבי.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית

